

DRUŽBENE RAZLIČNOSTI IN NEENAKOSTI

DRUŽBENE NEENAKOSTI IN DRUŽBENI STATUSI

DRUŽBENA SLOJEVITOST

Oblike družbene slojevitosti

Upravičevanje (legitimiziranje) družbene neenakosti
in slojevitosti

RAZLAGE DRUŽBENE SLOJEVITOSTI

Konfliktne teorije

Funkcionalistične teorije

Novejše teorije družbene slojevitosti

DRUŽBENA GIBLJIVOST (MOBILNOST)

SPOL IN DRUŽBENE NEENAKOSTI

ETNIČNA SLOJEVITOST

STAROST

SPREMINJANJE DRUŽBENE SLOJEVITOSTI V SODOBNIH DRUŽBAH

REVŠČINA

Absolutna in relativna revščina

Teorije (razlage) revščine

Vprašanja

Posamezniki in posameznice imajo v družbi neenake možnosti, da pridejo do družbeno zaželenih dobrin, privilegijev, cenjenih položajev itd. Od česa je to odvisno? Katere lastnosti, dejavniki ali mehanizmi vplivajo na to, koliko družbeno cenjenih dobrin bo kdo imel?

Ljudje, ki sestavljajo neko družbo, se med seboj razlikujejo glede mnogih značilnosti: fizičnih lastnosti, osebnostnih značilnosti, obnašanja, starosti, spola itd. Vendar nimajo vse značilnosti enakega družbenega pomena. Različne družbe različno vrednotijo razlike – tako posamezne fizične lastnosti kot tudi osebnostne značilnosti ali načine obnašanja. Individualizem in tekmovalnost, ki ju poudarja in ceni moderna družba, gotovo nista bili v vseh družbah cenjeni lastnosti. Tudi starost je v različnih družbah različno vrednotena.

DRUŽBENE NEENAKOSTI IN DRUŽBENI STATUSI

Družbeno vrednotenje nekaterih – ne vseh – razlik med ljudmi vodi v **neenako porazdelitev** materialnih dobrin, življenjskih priložnosti, moči, privilegijev, ugleda in vpliva v družbi. Takšni neenaki porazdelitvi pravimo **družbena neenakost**.

V vseh družbah so imeli ljudje z lastnostmi, ki jih je cenila njihova družba, večje možnosti, da so si pridobili ugled, lažje so vzpostavljali socialne vezi, imeli so lažji dostop do materialnih dobrin. Njihov **status** (položaj) v družbi je bil višji.

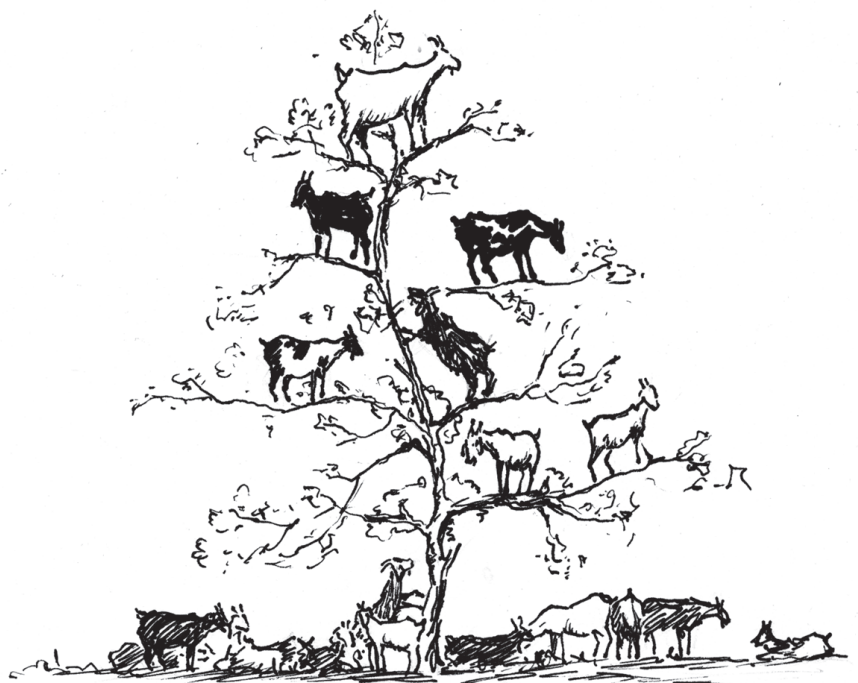
Kaj je status in kaj ga določa? Družbeni status ali položaj je mesto posameznika oziroma posameznice na hierarhični družbeni lestvici. Določajo ga (vsaj) ekonomsko stanje, družbena moč in družbeni ugled.

Ekonomsko stanje (ekonomski položaj) posameznika oziroma posameznice je odvisno od **premoženja**, ki je v neki družbi opredeljeno kot pomembno in dragoceno (npr. zemlja, stavbe, živina, druge oblike lastnine), ali od **dohodka**, seveda pa lahko tudi od obeh.

Premoženje (bogastvo, imetje) pomeni danes lastnino nepremičnin, delnic, deležev v podjetjih, skladih itd., ki jo je mogoče pretvoriti v zaslužek ali denar, ali iz nje pridobiti dobiček (npr. iz lastništva podjetja, z oddajo nepremičnine, zemlje itd.). Ni pa mogoče vsakega premoženja pretvoriti v zaslužek ali dobiček: če ste npr. lastnik stanovanja, v katerem stanujete, vam ne more prinašati dodatnega zaslužka. Dohodek se nanaša na tisto, kar ljudje pridobivajo s svojim, največkrat poklicnim, delom.

Družbena moč pomeni stopnjo, do katere lahko posamezniki in posameznice ali skupine odločajo o ravnanju drugih tudi proti njihovi volji. Gre tudi za možnost, da posameznik, posameznica ali skupina uresniči svoje cilje, vpliva na dogajanje v družbi v svojo korist in uveljavi svoje interese, četudi jim drugi nasprotujejo. O tem bomo več govorili v naslednjem poglavju.

Družbeni ugled, prestiž je količina spoštovanja in časti, ki so ju posamezniki in posameznice deležni v družbi. Človek lahko pridobi ugled zaradi svojih osebnostnih lastnosti in sposobnosti, ki so v družbi cenjene (npr. zanesljivosti, pripravljenosti pomagati drugim, tekmovalnosti itd.). Vendar pa nekateri posamezniki in posameznice (npr. zdravnice, duhovniki, državniki, menedžerji, županje) uživajo visok ugled v družbi predvsem zato, ker opravljajo poklice, ki so v družbi cenjeni, ne glede na njihove osebnostne lastnosti. Na drugi strani imajo snažilec, smetar ali vratar nizek ugled prav tako ne glede na njihove osebnostne lastnosti.

Ugled se izraža posredno z različnimi dejavnostmi, odnosi, znaki in simboli. Ljudi naslavljamo z nazivi, ki izražajo prestiž: npr. eksclenca, doktor, profesor. Politike, kraljice, voditelje držav sprejemamo v goste po točno določenem protokolu. Srečanja, na katerih se zbirajo ljudje z visokim ugledom, so pogosto zaprta za druge ljudi.

Omenimo še, da družbeni status lahko razumemo tudi v ožjem, webrovskem pomenu (kot ga razume Max Weber) samo kot to tretjo dimenzijo oziroma določnico, tj. kot družbeni ugled.

Ni nujno, da so ekonomsko stanje, ugled in moč vedno na isti ravni, čeprav največkrat so in govorimo o **statusni skladnosti** (konsistenci). Nizek dohodek navadno prinaša tudi nizek

ugled in majhno družbeno moč. Tako imajo npr. proizvodne delavke razmeroma slab ekonomski položaj, nizek ugled in majhno družbeno moč. Na drugi strani imajo npr. zdravnice visok dohodek, velik ugled in veliko družbeno moč. So tudi primeri, ko ima nekdo ugoden ekonomski položaj, pa nizek ugled. Tako lahko nek športnik zasluži ogromne vsote denarja, vendar je stopnja njegovega ugleda ali družbene moči veliko manjša od slabše plačane univerzitetne profesorice. Če omenjene dimenzije statusa niso na isti ravni, govorimo o **statusnem neskladju** (inkonsistenci).

Status posameznika ali posameznice je lahko **pripisan**. To pomeni, da je določen že vnaprej, z rojstvom in/ali s primarno socializacijo v družbenem okolju, v katerem nekdo živi. Določen je torej z značilnostmi oziroma lastnostmi, na katere posameznik ali posameznica ne moreta vplivati ali to le težko storita. Prav zato tudi svojega, vnaprej določenega, statusa ne moreta spremeniti. Takšne lastnosti so lahko rasa, spol, starost, družinsko poreklo, verska in etnična pripadnost itd.

Status, ki ni vnaprej določen z biološkimi ali drugimi lastnostmi, družinskim poreklom itd., imenujemo **pridobljeni status**. Posameznik ali posameznica lahko vplivata nanj s svojo dejavnostjo, prizadevnostjo, ambicioznostjo.

Ljudje se trudijo izkazati svoj (visok) status z različnimi znaki in simboli: ti segajo od načina izražanja in obnašanja, ukvarjanja z določenimi športi, kraja bivanja, počitnic v eksotičnih krajih itd. do materialnih dobrin, kot so npr. obleke prestižnih znamk, draga stanovanja, luksuzni avtomobili, jahte itd. Materialne dobrine torej nimajo samo uporabne oziroma ekonomske vrednosti. Skupaj z vedenjem, načini komuniciranja, preživljanjem prostega časa itd. ne predstavljajo le nekega življenjskega sloga, pač pa igrajo tudi vlogo **statusnega simbola**. Kot statusni simboli lahko služijo dobrine, ki so v neki družbi redke oziroma je do njih težko priti, ali dejavnosti in načini življenja, ki izražajo pripadnost neki visoko ugledni skupini. Ideja o šolskih uniformah npr. pri nas nikoli ni bila preveč priljubljena, veljala je za omejevanje svobode oblačenja, vendar pa tam, kjer šolske uniforme pomenijo, da si pripadnik neke prestižne šole, pomenijo statusni simbol, s katerim učenci izražajo tudi svoj visoki družbeni status.

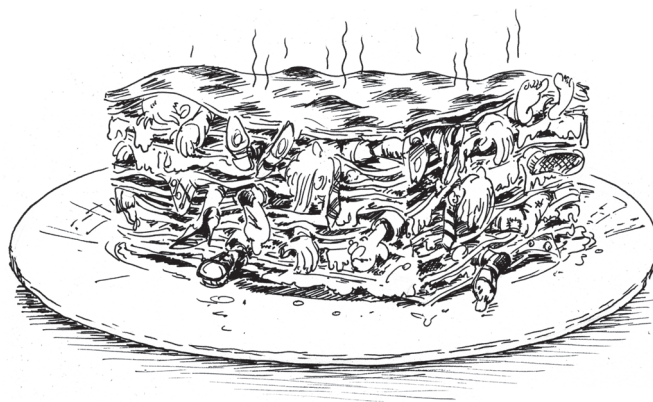
Na pomen izkazovanja statusa in z njim povezanega ugleda kaže tudi to, da so se ljudje pripravljali za stvari, ki predstavljajo statusni simbol, odreči drugim dobrinam in dejavnostim, ki bi bile za kakovost življenja veliko bolj pomembne.

DRUŽBENA SLOJEVITOST

OBLIKE DRUŽBENE SLOJEVITOSTI

Ko temeljne družbene institucije utrjujejo in obnavljajo družbeno neenakost tako, da postane del družbene strukture in se prenaša iz generacije v generacijo, nastane **družbena slojevitost** (socialna stratifikacija). Oblikujejo se družbene kategorije – **sloji**, ki so med seboj v odnosih nadrejenosti in podrejenosti, tj. v **hierarhičnih** odnosih. Sestavljajo jih posamezniki in posameznice z enakim ali zelo podobnim statusom. Družbene institucije, kot ekonomski, pravni in politični sistem, religija, družina, sistem porok, izobraževalni sistem itd., s svojimi ustaljenimi načini in vzorci delovanja zagotavljajo, da se sloji ohranjajo in da posameznice in posamezniki bolj ali manj ostajajo znotraj sloja, iz katerega izhajajo. Prav zato so se nekatere oblike ali sistemi družbene slojevitosti ohranjali tako dolgo v zgodovini, saj so celotna družbena struktura in temeljne družbene institucije preprečevale drugačno razvrstitev in drugačno razdelitev dobrin.

Kljub trdoživosti so se družbene slojevitosti v zgodovini vendarle spreminjale. Nekatere niso dopuščale možnosti, da bi posamezen človek spremenil svoj položaj oziroma status znotraj sistema. Status je bil pripisan; prehajanje iz sloja v sloj ni bilo mogoče. V takem primeru govorimo o **zaprtem sistemu slojevitosti**. Nekatere oblike slojevitosti pa so dopuščale manjše ali večje možnosti za spremembo statusa (pridobljen status) in prehajanje iz sloja v sloj. V takšnem primeru govorimo o bolj ali manj **odprtem sistemu slojevitosti**.

»Lasagna sociale«

In katere oblike ali sisteme slojevitosti poznamo iz človeške zgodovine? Navedemo lahko suženjstvo (sužnjelastništvo), kastni sistem, stanovski in razredni sistem.

Suženjstvo je oblika družbene slojevitosti, v kateri je mogoče imeti v lasti tudi človeka. Uvrščamo ga med zaprte sisteme družbene slojevitosti, čeprav so se predvsem v stari Grčiji in Rimu lahko nekateri sužnji izkazali, pridobili pomembne vodilne položaje in premoženje.

Čeprav je suženjstvo kot prevladujoča oblika družbene slojevitosti zamrlo v 5. stoletju n. št., so se določene oblike suženjstva in trgovina s sužnji ponekod ohranile vse do 19. stoletja. Tako so v ZDA pravno odpravili suženjstvo po secesijski vojni leta 1864.

Najbolj zaprt sistem družbene slojevitosti je (bil) **kastni sistem** (v Indiji), ki temelji na hindujski religiji. Ne glede na sposobnosti posameznika ali posameznice je bil njegov oziroma njen poklic in položaj v družbi določen že z rojstvom. Nobene možnosti ni bilo, da bi človek spremenil svoj poklic ali svoj družbeni status. Stiki med kastami niso bili dovoljeni, zato so se lahko poročali samo znotraj iste kaste (načelo endogamije).

Stanovski sistem (značilen npr. za srednjeveško fevdalno Evropo) je prav tako zaprta oblika družbene slojevitosti, vendar ni tako skrajna kot kastni sistem. Položaj posameznika oziroma posameznice v sistemu stanov je pravno določen s sistemom pravic in dolžnosti za vsak posamezen sloj, v katerega se ta rodi in po pravilu ostane v njem vse življenje. Tudi tu je bil **pripisan status** najpomembnejši, vendar pa je bilo prehajanje včasih mogoče npr. s poroko, s podelitvijo plemiškega naziva za posebne zasluge ali z vstopom v cerkveno hierarhijo.

Razredni sistem se je začel oblikovati z modernizacijo (zahodne) Evrope. Status posamezne osebe ni podedovan, ampak ga je vsaj načeloma mogoče pridobiti z lastno dejavnostjo. Pomen **pridobljenega statusa** je veliko večji kot v kateri koli drugi obliki družbene slojevitosti, čeprav ni mogoče zanemariti tudi pomena pripisanega statusa. Ker pa je status vsaj načeloma mogoče spremeniti, je mogoče tudi prehajati iz enega razreda v drugega. Zato lahko rečemo, da je razredni sistem družbene slojevitosti najbolj odprt.

UPRAVIČEVANJE (LEGITIMIZIRANJE) DRUŽBENE NEENAKOSTI IN SLOJEVITOSTI

Družbena slojevitost zahteva **legitimiziranje**, tj. utemeljevanje in upravičevanje razvrščanja ljudi v sloje in s tem neenake porazdelitve ekonomskih dobrin, moči in ugleda. Noben sistem družbene slojevitosti ne bi mogel ostati dlje časa stabilen, če ga ne bi sprejemala večina pripadnikov in pripadnic družbe ter verjela, da je upravičen in da so ljudje razporejeni po pravičnih kriterijih.

Načini legitimiziranja družbene slojevitosti se v zgodovini posameznih družb razlikujejo, prav tako se razlikujejo v različnih kulturah. V družbah, v katerih je prevladovala religiozna razlaga sveta, je slojevitost upravičevala religija. Tako je npr. kastni sistem v Indiji temeljil na hindujski religiji in njeni ideji o reinkarnaciji, ki uči, da se človek rodi v določeno kasto zaradi svojega prejšnjega življenja. Človek mora živeti v skladu s poslanstvom te kaste, kar mu omogoča uvrstitev v višjo kasto v naslednjem življenju.

V srednjem veku je v evropski civilizaciji imela vlogo upravičevanja modra kri, ki naj bi se pretakala po žilah plemstva (v nasprotju z drugimi ljudmi – tlačani in meščani), pomembno vlogo je odigralo tudi krščanstvo. Pripadnost temu ali onemu stanu je božja volja, onstran tuzemskega življenja, pred bogom, pa s(m)o vsi ljudje tako ali tako enaki. Za moderne družbe velja prepričanje, da ljudje tekmujejo na svobodnem trgu, na katerem vsak zasede status v skladu s svojimi sposobnostmi in prizadevnostjo. Tako naj bi bile osebnostne lastnosti tiste, ki razslojujejo ljudi in določajo, kakšen status bo imel posameznik oziroma posameznica.

RAZLAGE DRUŽBENE SLOJEVITOSTI

Vsi sociologi se strinjajo, da so različne oblike družbene slojevitosti obstajale celotno človeško zgodovino. Manjše strinjanje je glede tega, kaj so vzroki družbene slojevitosti, kakšne so njene posledice, so za posameznika/posameznico oziroma družbo koristne ali škodljive, pravične ali krivične itd. Prav tako ni soglasja glede družbene slojevitosti v sodobnih družbah.

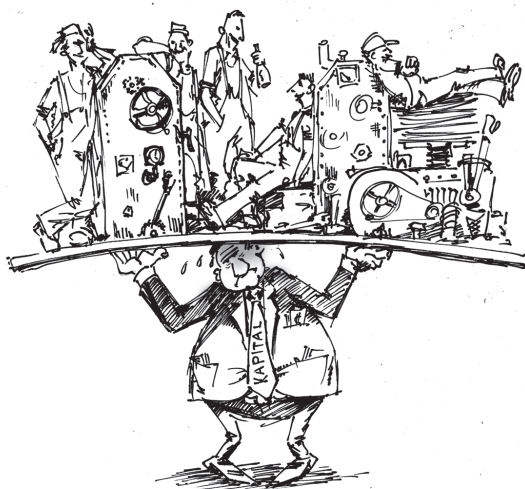
Sociologija se je z razlagami družbene slojevitosti ukvarjala že v svojem zgodnjem obdobju. Glede tega, kako razlagajo družbeno slojevitost, lahko teorije razdelimo v dve večji skupini: v skupino konfliktnih teorij in skupino funkcionalističnih teorij.

KONFLIKTNE TEORIJE

Marxova teorija družbene slojevitosti

Karl Marx je preučeval (zahodno)evropske družbe 19. stoletja, ki so jih pretresale velike družbene spremembe (modernizacija), te so povzročale velike družbene razlike – bogatenje enih in revščino drugih, s tem pa tudi družbene konflikte.

Menil je, da na družbeno neenakost in slojevitost najbolj vpliva način, kako neka družba zagotavlja svoje preživetje, kako proizvaja življenjske potrebščine. Tisti, ki imajo sredstva za proizvodnjo življenjskih potrebščin – **proizvajalna sredstva**, pridobijo tudi moč, da oblikujejo družbo tako, da lahko uresničujejo svoje interese in ohranjajo prednosti. Družba tako razpade na tiste, ki imajo sredstva za proizvodnjo življenjsko pomembnih dobrin, in tiste, ki teh sredstev nimajo: na razred **lastnikov** proizvodjalnih sredstev ali **vladajoči razred** in razred **nelastnikov** ali **podrejeni razred**. Razreda sta medsebojno odvisna, toda med njima vlada odnos **izkoriščanja**. **Privatna lastnina** proizvodjalnih sredstev je torej vzrok za družbeno slojevitost, ta slojevitost pa je nepravilna, saj temelji na izkoriščanju. Marx je bil prepričan, da je zato razvoj družbe zaznamovan s stalnim bojem med tema dvema skupinama, z razrednim bojem oziroma razrednim konfliktom.

Celoten družbeni sistem je oblikovan tako, da služi vladajočemu razredu, kajti tisti, ki imajo proizvodna sredstva, imajo tudi moč, da oblikujejo politične strukture, pravni sistem, šolski sistem, sistem verovanj, vrednotni sistem.

V fevdalnih družbah je bila najpomembnejša lastnina zemlja, zato so si stali nasproti zemljiški posestniki in tlačani, ki so morali dajati del svojega proizvoda lastnikom, ali za njih delati na njihovi zemlji. Z industrializacijo od konca 18. stoletja naprej sta se izoblikovala dva nova razreda: razred kapitalistov, ki so imeli v lasti kapital, in delavski razred ali proletariat, ki ni imel nobenih sredstev za preživljanje in je bil zato prisiljen prodajati svoje delo.

Izkoriščanje v kapitalistični družbi ni tako jasno vidno kot v preteklih družbah. Delavke in delavci za svoje delo dobijo plačo, ki pa je manjša od vrednosti tistega, kar so ustvarili. Razlika med plačilom in vrednostjo tistega, kar so ustvarili, Marx imenuje **presežna vrednost**. Prisvajajo si jo lastniki kapitala v obliki dobička (profita). Kapital sam po sebi ne ustvarja bogastva, za to potrebuje delo delavskega razreda. Toda več ko delavci ustvarijo, več si prilastijo kapitalisti, večjo moč ima kapital nad njimi, sami pa so le v manjši meri udeleženi v bogastvu, ki ga ustvarjajo. Razkorak med bogatimi in revnimi bo čedalje večji, je trdil Marx, tudi če bi delavci postali bogatejši. Na eni strani se bo koncentriralo bogastvo, na drugi strani (relativna) revščina. Marx je imenoval ta proces **osiromašenje** (pauperizacija) delavskega razreda.

Ker je Marx menil, da je družbena slojevitost nepravilna, je trdil, da je naloga delavskega razreda, da spremeni takšno družbeno ureditev in uvede svobodno družbo brez privatne lastnine proizvodnih sredstev. Spremembo družbe pa po njegovem mnenju lahko doseže le z revolucijo.

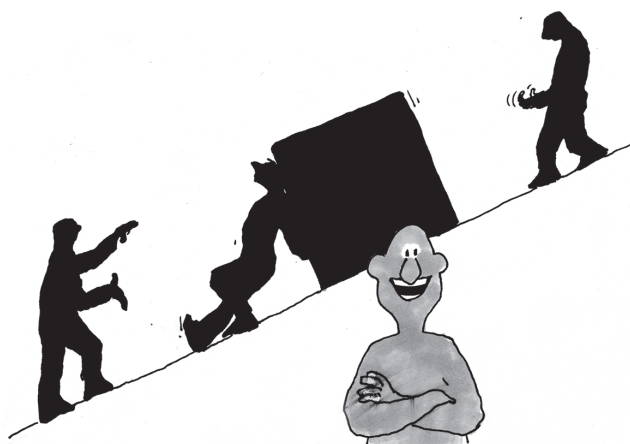
Webrova teorija družbene slojevitosti

Max Weber je izhajal iz Marxove teorije. Tudi on je bil prepričan, da družbo zaznamujejo konflikti, ki izhajajo iz neenakega dostopa do moči in virov za preživljanje. Vendar je menil, da je Marxova razlaga preveč poenostavljena. V svoji teoriji je razvil bolj kompleksno, večdimenzionalno razlago družbene slojevitosti. Na vsako od dimenzij, določnic statusa, je namreč gledal kot na poseben vidik družbenega razslojevanja.

Po Webrovi razlagi se na ekonomskem področju oblikujejo **razredi**. Vendar Weber – v nasprotju z Marxom – meni, da ti niso odvisni samo od lastništva oziroma nelastništva proizvodnih sredstev, temveč tudi od drugih ekonomskih razlik, ki nimajo neposredne zveze z lastništvom. Posamezniki in posameznice se razlikujejo po izobrazbi, znanju, spretnostih, kvalifikacijah itd. Te razlike vplivajo na njihov položaj na trgu, saj tisti z več ali bolj iskanimi znanji lahko dobijo boljše službe, z višjimi plačami, boljšimi delovnimi razmerami, večjo avtonomijo pri delu. Tržni položaj vpliva na njihove življenjske priložnosti. Weber je tako opredelil razred kot skupino ljudi, ki ima podoben **tržni položaj**.

Omenili smo že, da Weber povezuje status samo z družbenim ugledom oziroma prestižem. Glede na to se po njegovem mnenju oblikujejo **statusne skupine**, ki jih sestavljajo ljudje z enako ali podobno količino družbenega ugleda. Tako se oblikujejo poklicne, verske, etnične, interesne in druge skupine, ki imajo v družbi različne statuse, tj. različno količino ugleda. To ni nujno povezano z njihovim ekonomskim stanjem oziroma tržnim položajem, čeprav velikokrat je. Za statusne skupine je značilna visoka stopnja identifikacije in močne socialne vezi med člani in članicami. Pripadniki in pripadnice iste statusne skupine pogosto razvijejo tudi podobne življenjske sloge, s katerimi se izraža njihov status. Bolj ko so družbe kompleksne, večji je pomen zunanjih statusnih simbolov, ki pomagajo izražati družbeni položaj posameznika/posameznice.

Tretji vidik družbenega razslojevanja je po Webbru družbena moč. O neenakosti v **moči** lahko govorimo, ko imajo različne skupine ljudi različne možnosti vplivanja na uresničevanje lastnih interesov. Ljudje se združujejo v **stranke**, med katere Weber šteje politične stranke, sindikate, poklicna združenja, interesne skupine itd. na osnovi podobnega položaja, skupnih interesov in ciljev. Stranke poskušajo vplivati na politično moč, da zaščitijo ali uveljavijo svoje interese. Tako lahko predstavniki

– V slogi je moč.

močnih podjetij vplivajo na sprejem zakonodaje v svojo korist, v zameno pa podpirajo politične kampanje tistih političnih strank, ki bolj zagovarjajo njihove interese. Tudi različna interesna združenja, poklicne skupine ali sindikalne organizacije poskušajo vplivati na položaj svojih članov in članic.

Čeprav se pogosto dogaja, da statusna in ekonomsko močna skupina lažje uveljavi svoje interese, pa zveza med političnimi skupinami na eni strani in statusnimi in razrednimi skupinami na drugi strani ni enoznačna, saj lahko politična skupina sprejema tudi ukrepe, ki presegajo interese zgolj enega razreda ali ene statusne skupine. Poleg tega lahko tudi politična moč vpliva na razredni in statusni položaj posameznih skupin.

Weber podobno kot Marx meni, da je konflikt sestavni del družbe in da so ekonomske institucije bistvenega pomena za njeno delovanje. Tako ljudje, ki nimajo lastnine, težje uveljavljajo svoje interese, saj imajo ekonomsko močni tudi moč za zagotavljanje prevlade. V nasprotju z Marxom je menil, da so razred, status in moč sicer povezani, vendar pa lahko delujejo tudi neodvisno drug od drugega. Npr. aktivist ekološkega gibanja ima lahko velik ugled, čeprav nima lastnine, lahko pa zaradi svojega ugleda pridobi tudi veliko družbeno moč.

Čeprav je bil prepričan, da družbena slojevitost vodi v konflikte, je dvomil o možnosti revolucije, kakršno je napovedoval Marx.

FUNKCIONALISTIČNE TEORIJE

Kot smo že omenjali, funkcionalizem preučuje, kako posamezni deli in procesi v družbi prispevajo k blaginji celote in k ohranjanju družbenega sistema. V tej luči gledajo tudi na družbeno neenakost.

Že Durkheim je menil, da moderna industrijska družba potrebuje neenakosti, ki so utemeljene na individualnih sposobnostih: za njeno dobro delovanje je namreč njuno, da pridejo na položaje ljudje s pravimi sposobnostmi. Prevladovanje neenakosti na osnovi pridobljenega in ne pripisanega statusa po njegovem mnenju bistveno vpliva na zagotavljanje družbene solidarnosti.

Podobnega mnenja so tudi nekateri drugi funkcionalistično usmerjeni sociologi (npr. Kingsley Davis in Wilbert Moore). Po njunem mnenju je družbena slojevitost nujna v vsaki družbi. Vsaka družba mora namreč izbrati ljudi za različne položaje in jih motivirati za opravljanje družbenih vlog v skladu z družbenimi pričakovanji. Vendar vse vloge niso enako zahtevne, ne zahtevajo enakih sposobnosti in niso enako funkcionalno pomembne za družbo. Zato mora družba zagotoviti različne nagrade in sistem razporejanja teh nagrad. Le tako lahko zagotovi, da bodo na najbolj **zahtevne in funkcionalno najbolj pomembne položaje** prišli najbolj **usposobljeni** ljudje. Najbolj bogati in močni so po zatrjevanju funkcionalistov takšni zato, ker so najboljše usposobljeni in najbolj prispevajo k ohranjanju družbe. Tako je družbena slojevitost upravičena in **funkcionalna** za delovanje družbe kot celote.

Funkcionalistične teorije so bile deležne mnogih kritik. Očitali so jim, da je težko določiti objektivne kriterije za funkcionalno pomembnost družbenih položajev. Tako je npr. težko objektivno dokazati, da je pevka narodno-zabavne glasbe funkcionalno bolj pomembna od učiteljice, kar naj bi upravičevalo razlike v njunih dohodkih. Kritiki dokazujejo, da so razlike med različnimi poklici bolj posledica tržnega položaja in moči kot pa njihove funkcionalne pomembnosti za delovanje družbe.

Prav tako dvomijo o funkcionalnosti družbene slojevitosti, ki naj bi se kazala kot motivacija za visoke položaje. Razredno razdeljena družba je prej ovira za ljudi iz nižjih slojev kot spodbuda, kajti položaji v resnici niso odprti za vse enako. Ljudje, ki zasedajo pomembne položaje, lahko uporabljajo svojo moč tako, da drugim preprečujejo dostop do teh položajev. V obdobjih, ko je pomanjkanje delovnih mest večje, je tudi večji vpliv poznanstev pri pridobivanju pomembnih položajev. Prav zato tudi dvomijo o integracijski moči družbene slojevitosti. Družbena slojevitost namreč lahko povzroča izključevanje nižjih slojev in s tem zmanjšuje družbeno povezanost. Tako ne prispeva k funkcionalni povezanosti, ampak jo celo preprečuje.

NOVEJŠE TEORIJE DRUŽBENE SLOJEVITOSTI

Teorija Erika Olina Wrighta

Erik Olin Wright je poskušal povezati Marxovo in Webrovo pojmovanje družbene slojevitosti. Izhajal je iz Marxovega pojmovanja o ključnem pomenu proizvodnega sistema za družbeno slojevitost. Ljudje se razvrščajo v razrede glede na to, ali imajo nadzor nad **ekonomskimi viri** (lastništvom in delom), glede na odnos do **avtoritete** in glede na **strokovnost**. Ugotavlja, da obstajajo v sodobnem kapitalizmu štirje razredi:

- kapitalisti, ki nadzirajo proizvodna sredstva (vlagatelji, lastniki tovarn, bank, zemlje, poslovnih prostorov), kupujejo in nadzirajo delo drugih,
- drobna buržoazija, ki ima v lasti manjša proizvodna sredstva, vendar zaposluje malo ali sploh ne zaposluje delavcev, in ima zato manjši nadzor na delom drugih,
- menedžerji (menedžerji korporacij), ki nadzirajo delo drugih za kapitaliste in prodajajo svoje delo kapitalistu,
- delavci, ki nimajo nobenega nadzora.

Večina prebivalstva spada v zadnjo kategorijo, saj nimajo nadzora nad proizvodnimi sredstvi niti nad delom drugih. Vendar so med njimi velike razlike, saj ta kategorija zajema tako tradicionalne fizične (manualne) delavce in delavke kot nosilce in nosilke profesionalnih (intelektualnih) poklicev oziroma profesij. Razlikujeta jih odnos do avtoritete in strokovnost. Delavci iz srednjega razreda (upravljavci, nadzorniki, organizatorji itd.) imajo dostop do avtoritete, saj sodelujejo pri nadziranju delavskega razreda. Za njihovo lojalnost jih nagrajujejo z višjimi plačami in možnostjo napredovanja. Posebej ugoden položaj pa imajo delavci z znanji, po katerih trg povprašuje oziroma jih je na trgu premalo (npr. informatiki/računalničarji, zdravniki itd.) in zaradi tega lahko dosežejo višje plače. Strokovnjake je tudi težje nadzorovati, zato si morajo kapitalisti njihovo sodelovanje zagotavljati z višjim plačilom.

Pomen kulturnega kapitala

Francoski sociolog Pierre Bourdieu izhaja iz prepričanja, da se razredi oblikujejo na osnovi tako ekonomskega kot **kulturnega kapitala**. Kaj mislimo s kulturnim kapitalom?

Ljudje, ki živijo v podobnih družbenih okoliščinah, razvijejo podobne življenjske sloge in okus. Rečemo lahko, da razvijejo svojo kulturo oziroma kulturni kapital, ki se prenaša iz generacije v generacijo. Ta vključuje: pogled na svet, vrednotni sistem, način izražanja, socialne veščine, način potrošnje, način preživljanja prostega časa itd. Posamezniki in

Kulturni kapital

posameznice, ki izhajajo iz različnih družbenih okolij, posedujejo različen kulturni kapital. Tako npr. ljudje, ki opravljajo profesionalne poklice, skrbijo za svoje zdravje z zdravo prehrano in gibanjem, razvijejo manj škodljivih navad, kakršni sta npr. pitje alkohola ali kajenje, se bolj vključujejo v kulturno življenje, razvijejo specifične oblike druženja in komuniciranja, se bolj vključujejo v dejavnosti v skupnosti kot pa manualni delavci in delavke.

Različne kulturne značilnosti so v družbi različno cenjene, te **kulturne razlike** pa zato lahko **okrepijo in stopnjujejo razredne razlike**. Tako je Bourdieu opozarjal, da otroci srednjega in višjega razreda v šoli lažje uspevajo prav zaradi ustreznega kulturnega kapitala, ki ga prinesejo od doma, medtem ko otroci delavskega razreda dosegajo slabše rezultate predvsem zaradi svojih drugačnih kulturnih značilnosti in ne zaradi manjših sposobnosti ali manjšega znanja.

Bourdieujev prispevek je pomemben, ker je opozoril, da nižjih razredov pri uveljavljanju v družbi ne ovirajo samo manjša ekonomska sredstva, ampak se srečujejo tudi s kulturnimi ovirami.

Socialna omrežja in družbena neenakost

Ljudje vsakodnevno vzpostavljamo stike z drugimi ljudmi v družini, s sorodstvom, na delovnem mestu ali v šoli, v prostočasnih dejavnostih, religioznih skupnostih, lokalnih skupnostih itd. S tem si ustvarjamo svoj krog ljudi – svoje **socialno omrežje**. Socialno omrežje torej tvorijo odnosi, ki jih vzpostavljajo ljudje v vsakdanjem življenju, prek tega pa se povezujejo tudi v širše družbene strukture (poklicne skupine, lokalne skupnosti, statusne skupine, politične skupine, etnične skupine, razrede itd.).

Socialna omrežja lahko delujejo pozitivno: podpirajo nas v kriznih trenutkih, posredujejo za nas pomembne informacije, omogočajo pridobitev zaposlitve, nudijo materialno pomoč itd. Lahko pa delujejo tudi negativno: so vir omejevanja, prepovedovanja, nadzorovanja in izključevanja. Močne socialne vezi znotraj nekaterih socialnih omrežij (etnične manjšine, verske skupnosti) lahko npr. preprečujejo vključevanje v širšo skupnost in možnost napredovanja, izobraževanja deklic, omejujejo izobraževanje na verske vsebine ipd.

Socialna omrežja imajo velik vpliv na življenje posameznikov in posameznic. Interakcije v njih vplivajo na prepričanja, stališča, na obnašanje, izmenjavo virov, delovanje in tudi na možnosti dostopanja do življenjsko pomembnih dobrin in priložnosti v življenju.

Na vključevanje v socialna omrežja, pa tudi na nevarnost socialne izključenosti vpliva družbena neenakost. Revni imajo manjša in pogosto tudi skromnejša socialna omrežja, ki jim lahko nudijo manjšo socialno oporo, velikokrat so manjša in šibkejša socialna omrežja starejših; brezposelni pogosto niso vključeni v socialna omrežja, ki bi jim lahko posredovala informacije o možnostih zaposlitev. Bogati vzpostavljajo predvsem stike znotraj bogatih in vplivnih in imajo manj prijateljskih vezi zunaj svojega sloja kot drugi sloji.

Socialna omrežja so prostor, kjer nastaja **socialni kapital**. Socialni kapital je sposobnost povezovanja in zagotavljanja družbene povezanosti (kohezije). Na socialni kapital vpliva zaupanje, ki je osnova sodelovanja. Za socialni kapital je pomembno zaupanje na različnih ravneh: od zaupanja v institucije (zaupanje v politike, državo, cerkev) do zaupanja v druge ljudi in družino.

Socialni kapital

Raziskave kažejo, da je v Sloveniji veliko zaupanje predvsem v družino in sorodstvene vezi – 94,4 %, majhno pa v politiko (političnim strankam zaupa 11,4 % ljudi), cerkev in duhovnike (20,8 %), vlado (35 %) ter v druge (neznane) ljudi. Leta 2005 je kar 82,2 % ljudi menilo, da je treba biti v odnosu do (anonimnih) ljudi previden.

Socialni kapital tako kaže na povezanost med posameznikovo umeščenostjo v omrežja na življenjsko pomembnih področjih in splošno družbeno neenakostjo, ki se reproducira s temi povezavami, in nasprotno: na povezanost procesov družbene neenakosti in socialnih omrežij.

DRUŽBENA GIBLJIVOST (MOBILNOST)

Družbena giblјivost (mobilnost) se nanaša na možnost posameznika ali posameznice, da spremeni svoj družbeni status. Spreminjanje družbenega statusa na družbeni lestvici imenujemo **vertikalna** giblјivost in vključuje tako spremembo navzgor, tj. **zvišanje** statusa (družbena promocija), ali navzdol, tj. **znižanje** statusa (družbena degradacija).

Družbena mobilnost velikega števila ljudi, giblјivost v velikem obsegu, bi pomenila, da je družba resnično odprta in da je pomemben (ali vsaj prevladujoč) pridobljen in ne pripisan status. To bi bil dokaz, da imajo vsi ljudje enake možnosti za uspeh.

Družbeno giblјivost lahko preučujemo z dveh vidikov:

- kako se posameznik oziroma posameznica vzpenja ali pada v svoji karieri – govorimo o **znotrajgeneracijski** (intrageneracijski) družbeni giblјivosti,
- kako se je spremenil družbeni status posameznika oziroma posameznice v odnosu na družbeni status njegovih oziroma njenih staršev – govorimo o **medgeneracijski** (intergeneracijski) družbeni giblјivosti.

Če se na visoke položaje povzpnejo predvsem tisti, katerih starši so bili na enakem, tj. visokem položaju, govorimo o **samoobnavljanju** ali **samorekrutaciji elite**.

Predvsem od 60. let 20. stoletja naprej so bile v posameznih državah narejene obsežne študije družbene mobilnosti, opravljene so bile tudi mednarodne raziskave. Na osnovi ugotovitev teh študij in raziskav je mogoče reči, da v modernih družbah obstaja mobilnost, vendar običajno **ne daleč od izvirnega statusa**. Večina ljudi napreduje zelo blizu statusa v poklicni strukturi, ki so ga imeli starši. Obseg in smer mobilnosti sta v precejšnji meri odvisna od sprememb na področju dela in v strukturi delovnih mest. Zaradi tehnoloških sprememb je namreč prišlo do sprememb v proizvodnji, ko se je število manualnih, nekvalificiranih del zmanjševalo, povečevalo pa se je število delovnih mest v storitvenih in intelektualnih poklicih. Na obseg in smer mobilnosti vplivajo tudi mednarodni trg dela in druge značilnosti, ki se med državami razlikujejo (npr. vpliv politike na distribucijo dohodka). Težko bi torej trdili, da je mobilnost odvisna samo od (ne)sposobnosti in (ne)prizadevnosti posameznikov in posameznic.

Raziskave tudi kažejo, da je večji del mobilnosti na **sredini** družbene lestvice: posamezniki in posameznice, rojeni v družinah iz spodnjega dela poklicne strukture, so imeli precej manjšo stopnjo mobilnosti navzgor.

Nekatere raziskave so pokazale zaprtost nekaterih skupin za vstop od spodaj. Wright je tako ugotovil, da je najmanjša prepustnost v kapitalistični lastniški razred (najmanjša v ZDA), nekoliko večja pa v razred menedžerjev in strokovnjakov.

V 80. letih 20. stoletja se je stopnja obsega splošne mobilnosti začela zmanjševati, še posebej se je zmanjševala mobilnost navzgor; razlogi so v prestrukturiranju korporacij in spremembah na globalnem trgu.

Mobilnost je bila tudi predmet raziskave Slovenskega javnega mnenja. Rezultati so pravzaprav podobni drugim raziskavam. Več je bilo mobilnosti navzgor, vendar večina okoli istega statusa.

V anketi Slovenskega javnega mnenja leta 1998 so Slovenci odgovarjali takole:

Prosimo, pomislite na vašo sedanjo zaposlitev (ali pa na delo, ki ste ga nazadnje opravljali, če sedaj niste zaposleni). Če primerjate vaše sedanje delo z delom, ki ga je opravljal vaš oče, ko ste bili stari 16 let, ali bi rekli, da je (ali je bil) ugled vašega dela...

dosti višji od ugleda vašega očeta	7,0 %
višji	25,8 %
približno enak	36,2 %
nižji	12,0 %
dosti nižji	4,9 %
nikoli nisem bil zaposlen	6,7 %
ne vem, kakšno delo je opravljal moj oče	7,4 %

Vir: Vrednote v prehodu, Slovensko javno mnenje, str. 823

SPOL IN DRUŽBENE NEENAKOSTI

Spol je bil vedno pomemben dejavnik (determinanta) pripisanega družbenega statusa. Vplival je na ekonomsko stanje, ugled in moč posameznikov in posameznic tako v predmodernih kot tudi v modernih družbah. Kljub temu dolgo časa ni bil vključen v razprave o družbeni slojevitosti ali v raziskave o mobilnosti. Razredni status žensk so dolgo opredeljevali s statusom moškega v družini.

Spol ima nedvomno biološke osnove. Vendar, kako biti ženska ali moški, kakšen pomen ima ta opredelitev za družbo na eni strani in posameznika oziroma posameznico na drugi, ni samo stvar vrojenih lastnosti. Zato sociologi ločijo med spolom, ki je **biološko** determiniran, in **družbenim spolom**.

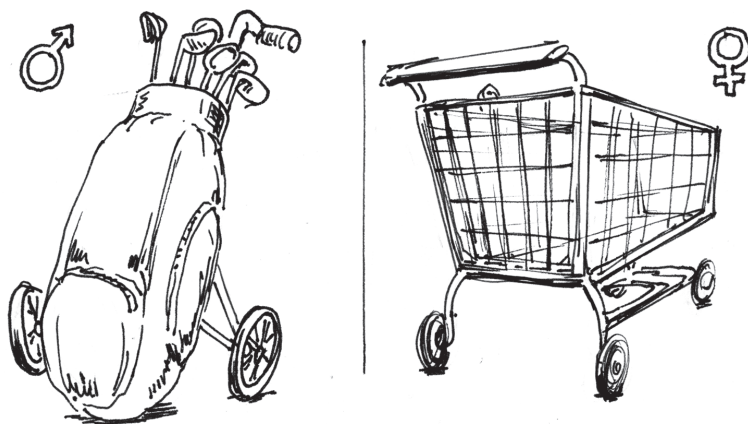
Socializacija močno vpliva na to, kako biti moški ali ženska; o tem smo govorili v poglavju o socializaciji. Družba pričakuje, da se bodo posamezniki in posameznice obnašali tako, kot je družbeno sprejemljivo za posamezni spol, zato govorimo o družbenem spolu. Seveda je tudi spolna identiteta podvržena družbenim spremembam, ki povzročajo spremembe tako v doživljanju sebe kot tudi v vlogah, ki so primerne za določen spol.

Pogledi na družbeno slojevitost v povezavi s spolom se med seboj razlikujejo. Funkcionalisti so prepričani, da spolne razlike prispevajo k družbeni stabilnosti. Vodilni funkcionalistični teoretik Talcott Parsons je poudarjal pomen, ki ga ima jasna delitev dela v družini po spolu za dobro delovanje modernih industrijskih družb. Prepričan je bil, da morajo ženske imeti **ekspresivno vlogo**, tj. skrbeti za družino, (primarno) socializacijo otrok in čustveno podporo možu in otrokom. Moški naj opravljajo **instrumentalno** vlogo hranilcev družine. Po Parsonsu takšna komplementarna delitev dela temelji na bioloških razlikah med spoloma; prepričan je, da zagotavlja solidarnost v družini, njeno dobro funkcioniranje in prek tega tudi funkcioniranje družbe. Ta pogled na družino je dolgo užival veliko podporo. Bil pa je deležen tudi veliko kritik.

Kritike so prihajale predvsem s strani **feminističnih** teorij. Te so se ukvarjale s spolno neenakostjo z vidika družbenih in kulturnih stališč in opozarjale na **seksizem** in **diskriminacijo** žensk v politiki, na delovnem mestu itd. Del feminističnih teorij je iskal odgovor za spolno diskriminacijo predvsem v **patriarhatu**, v manjši meri pa so povezovale problematiko spolne neenakosti z drugimi vidiki družbene slojevitosti, kot sta razred ali etnična pripadnost, ki tudi vplivajo na položaj žensk.

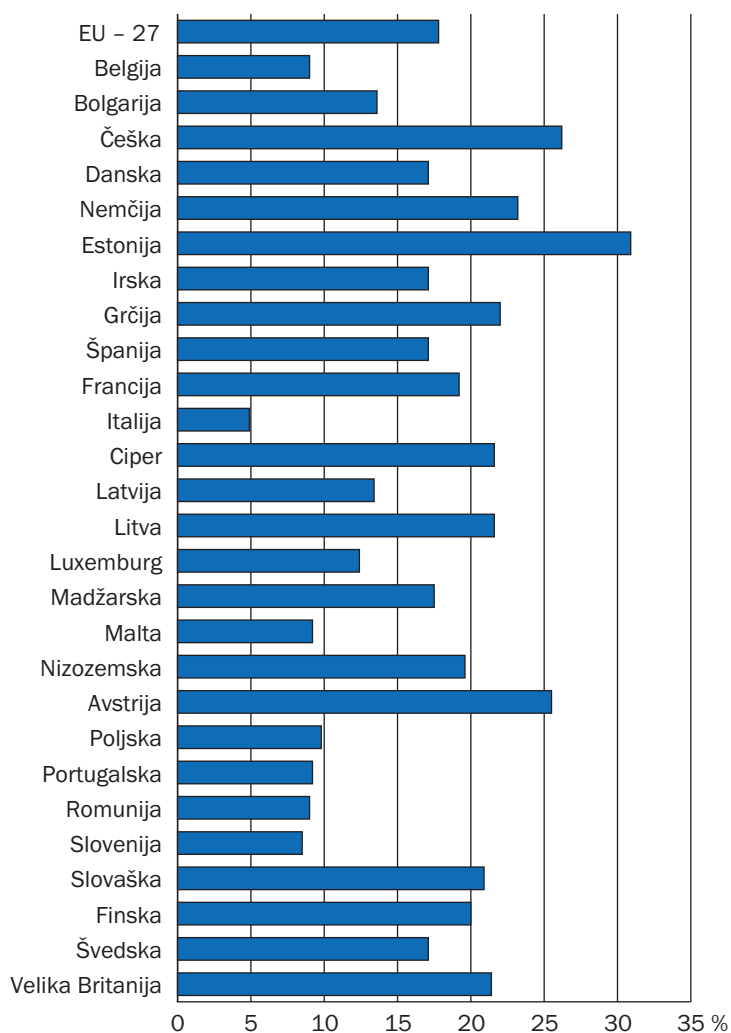
Na povezanost **razredne** in **spolne diskriminacije** je opozoril npr. Wright, ko je ugotavljal, da so ženske slabše plačane tudi zato, ker so nadpovprečno zastopane v delavskem razredu. Tudi z družbeno **mobilnostjo žensk** so se začeli ukvarjati šele v novejšem času. Če so za izhodišče vzeli družino, iz katere ženske izhajajo (status moža), se razredna mobilnost ni bistveno razlikovala od moških, če pa so upoštevati poklic žensk, je bila zaznana večja mobilnost v primerjavi z moškimi, vendar na račun večje mobilnosti navzdol. Ženske imajo manjšo možnost, da pridejo do najvišjih položajev v družbi, tudi če izhajajo iz družin, ki so na vrhu ali blizu vrha družbene slojevitosti. Obstajajo pa kulturne razlike. Tako je Wright v mednarodni primerjavi ugotovil, da so možnosti žensk, da pridejo na menedžerske položaje, v ZDA večje kot v evropskih državah.

Kljub velikim spremembam v družbi in večjemu številu zaposlenih žensk ter kljub dejstvu, da so ženske v izobraževanju uspešnejše od moških in jih več doseže višjo izobrazbo, spol še vedno vpliva na položaj v družbi. V poglavju o socializaciji smo govorili, da spol vpliva že na izbiro študija in poklica.

V Evropski uniji ženske plače zaostajajo za plačami moških povprečno 15 % za primerljiva delovna mesta. Plače pa niso edini kazalec ekonomskega statusa. Ob upoštevanju bogastva, ki vključuje lastnino, vlaganja, delnice itd., ocenjujejo, da je v razvitih modernih družbah povprečni moški dohodek skoraj dvakrat večji od ženskega. Ženske so tudi pogostejše zaposlene na slabše plačanih delovnih mestih, pogostejše so zaposlene za krajši delovni čas, več jih je med dolgotrajno brezposelnimi in revnimi. Ženske počasneje napredujejo v poklicu. Najvišji položaji so zanje težje dosegljivi – govorimo o steklenih stropih, nevidnih preprekah, ki onemogočajo, da bi ženske prišle prav do vrha.

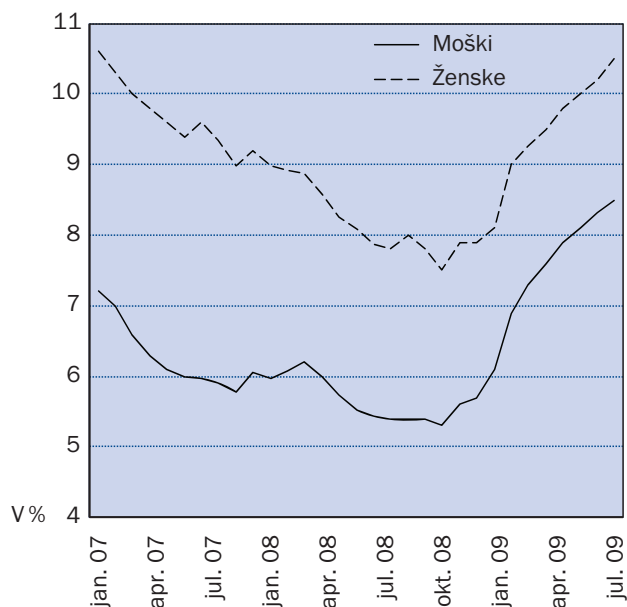
Razlika v višini povprečne bruto plače
moškega in ženske (2008) (v odstotkih)

Vir: Eurostat, v: Dnevnik, Objektiv, 27. februar 2010, str. 2.

Država	% (plače Ž nižje od plač M)
EU - 27	17,8
Belgija	9
Bolgarija	13,6
Češka	26,2
Danska	17,1
Nemčija	23,2
Estonija	30,9
Irska	17,1
Grčija	22,0
Španija	17,1
Francija	19,2
Italija	4,9
Ciper	21,6
Latvija	13,4
Litva	21,6
Luxemburg	12,4
Madžarska	17,5
Malta	9,2
Nizozemska	19,6
Avstrija	25,5
Poljska	9,8
Portugalska	9,2
Romunija	9,0
Slovenija	8,5
Slovaška	20,9
Finska	20,0
Švedska	17,1
Velika Britanija	21,4

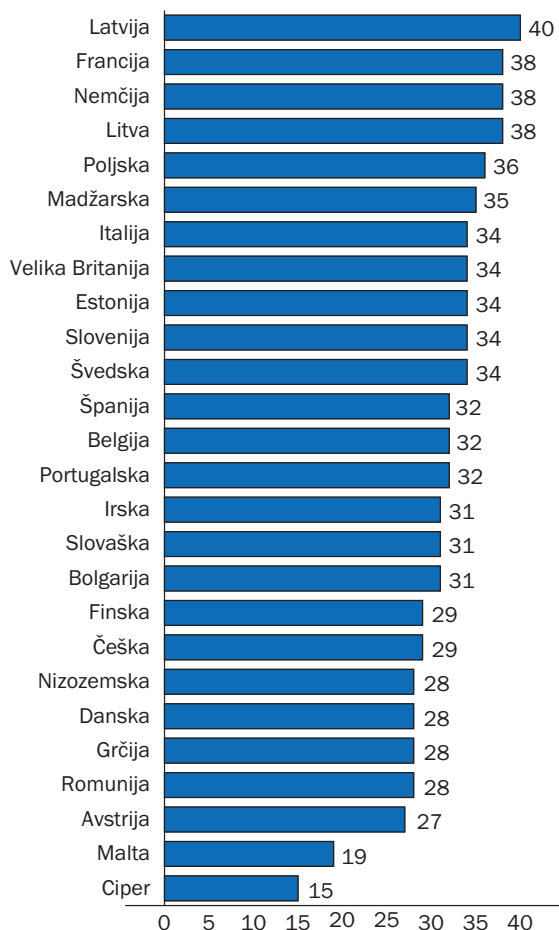
Stopnja brezposelnosti, po spolu, Slovenja, januar 2007–julij 2009

Ženske so slabše zastopane na položajih, kjer se odloča: v menedžmentu, v državnih institucijah in na drugih položajih, kjer se sprejemajo odločitve. Pri nas jih je med visokimi uradniki in menedžerji 33 %, med člani parlamenta med 10 % in 12 %. Med državami članicami EU je samo ena premierka, 15 % je predsednic parlamenta, 24 % jih je članic parlamenta.

http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/socrazgledi/2009/socialni_razgledi_2009.pdf, 27. 5. 2010.

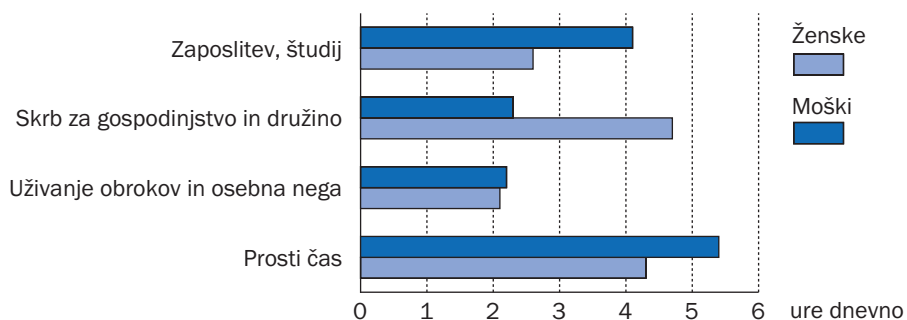
Delež žensk na vodstvenih in vodilnih položajih

Stereotipi o družbenih vlogah žensk in moških se spreminjajo. V razvitih modernih družbah ne reduciramo več vloge ženske na vlogo žene in matere. Kljub temu stereotipno dožemanje žensk in moških ni odpravljeno. Domače delo in skrb za družinske člane je še vedno prvenstveno dojeta kot naloga žensk, kar otežuje njihovo kariero in vpliva na status žensk in moških v družbi.

Vir: Eurostat, v: Dnevnik, Objektiv, 27. februar 2010, str. 2.

Poraba časa pri ženskah in moških, starih od 20 do 74 let, v Sloveniji

Vir: SURS, v: Dnevnik, Objektiv, 8. marec 2008, str. 2.

Naloga

Na podlagi zgornjih podatkov razpravljajte o vplivu spola na družbeni status posameznikov in posameznic.

ETNIČNA SLOJEVITOST

Pomemben dejavnik, ki opredeljuje človekov položaj v družbi, je lahko tudi etnična pripadnost. **Etnija** je skupina ljudi, ki jih povezuje skupna kultura, po kateri se razlikuje od drugih, in zavest o skupni kulturni povezanosti in pripadnosti. Pripadniki etnične skupine se zavedajo svoje različnosti, hkrati pa jim to različnost priznavajo tudi drugi.

Kulturne značilnosti, po katerih se razlikujejo etnične skupine, so najbolj pogosto skupni jezik, skupna zgodovina ali skupni predniki (resnični ali namišljeni), religija itd. Etnična pripadnost je pomemben del skupinske identitete (pripadnosti neki skupini) in navadno močno čustveno obarvana. Prepričanje o skupnem izvoru, ki etnično skupino razume kot razširjeno sorodstveno skupnost, daje **etnični identiteti** še dodaten čustveni naboj.

Mnoge etnične skupine razvijejo visoko stopnjo notranje lojalnosti, svoje ljudske običaje, navade, moralne kodekse, načine sklepanja porok itd. Etnične skupine lahko imajo, ni pa nujno, tudi svoje politične skupnosti – države, lahko živijo v politični skupnosti z drugimi etničnimi skupinami ali v več političnih skupnostih.

Etnične razlike so redko nevtralne, pogosto so povezane z različnim vrednotenjem. Pripadnike in pripadnice neke etnične skupine se ocenjuje kot več- ali manj vredne, bolj ali manj sposobne, inteligentne, kar ima za posledico neenakost v premoženju, moči in ugledu. Govorimo o **etnični slojevitosti**, tj. slojevitosti ali stratifikaciji na podlagi etnične pripadnosti kot tistega ključnega dejavnika, od katerega je odvisen višji ali nižji družbeni status oseb, ki pripadajo tej ali oni etnični skupini.

Pogosto že sam izraz etnična skupina ni neproblematičen. Ni redko, da se z etnično skupino označujejo tisti, ki se razlikujejo od domačinov. Pri nas tako ob pojmu etnične skupine ne redko pomislimo npr. na pripadnike Romov, italijanske ali madžarske manjšine, mogoče še pripadnike etničnih skupin iz nekdanjih jugoslovanskih republik, ločujemo avtohtone in ne-avtohtone etnične skupine (z različnimi pravicami), čeprav smo seveda tudi Slovenci etnična skupina. Takšno razumevanje poudarja ločevanje med nami – domačini in njimi ter kaže na razlike tudi med njimi.

Najpogosteje se pojem etnične skupine povezuje z **etničnimi manjšinami**. Etnične manjšine niso zgolj odraz številčnih razmerij. Izraz manjšina v sociologiji uporabljamo za skupino, ki je v družbi v podrejenem položaju, ne glede na številčnost. Pripadniki in pripadnice manjšine so pogosto socialno (izključeni iz družbenega življenja) in fizično (prostorsko) ločeni od ostale skupnosti, tako da lahko govorimo o **etnični distanci** in **etnični segregaciji**. Pogosto so objekt **predsodkov** in **diskriminacije**.

Predsodki (negativni odnos do določenih etničnih skupin, redko tudi pozitiven, ki ne temelji na preverjenih dejstvih) so osnova diskriminacije, vendar sami po sebi ne vodijo v diskriminacijo. Posamezni ljudje imajo lahko predsodke do določene skupine, vendar ni nujno, da v skladu z njimi tudi ravnajo. Diskriminacija pomeni drugačno, običajno neenako in škodljivo obravnavo drugih etničnih skupin.

Za status etničnih manjšin je pomembno, kakšne so njihove možnosti v zaposlovanju, dostopnosti do zahtevnejših delovnih mest in višjih dohodkov. Etnične manjšine so pogosto v slabšem položaju na trgu dela. Njihovi pripadniki in pripadnice težje dobijo delo, pogosteje so brezposelni, pogosteje opravljajo slabo plačana dela (npr. delavci v gradbeništvu), težje napredujejo in težje dosegajo najvišja delovna mesta.

Ne glede na to, da so za vse etnične skupine nekatere značilnosti skupne, pa so v večini držav različne etnične skupine v različnih položajih. Tako je tudi v Sloveniji. Če npr. za Rome velja, da so pogosteje zaposleni na nižjih delovnih mestih, pogosteje brezposelni, živijo v neustreznih bivališčih, dosegajo slabše uspehe v izobraževanju, pa je položaj npr. italijanske etnične manjšine drugačen.

STAROST

Moderne družbe se rade pohvalijo s podaljševanjem življenjske dobe. Dolga pričakovana življenjska doba je kazalec gospodarske razvitosti, dobrih življenjskih razmer in razvite medicine. Tako je npr. najdaljša pričakovana življenjska doba moških v Evropi na Islandiji 79,5 leta (v Sloveniji 74,5), žensk pa v Španiji in Franciji 84,4 leta (v Sloveniji 82 let). Na drugi strani je v Evropi najnižja v Latviji (za moške 65,4 leta, za ženske pa 76 let). Tudi v Sloveniji so razlike glede pričakovane življenjske dobe različne glede na razvitost pokrajine. Kako pa živijo starostniki v t. i. dolgoživečih družbah?

V vseh družbah je bila starost eden od dejavnikov, ki je določal družbeni status posameznika. V predmodernih, tradicionalnih družbah v preteklosti, pa tudi v nekaterih sodobnih družbah z več značilnostmi tradicionalnosti (npr. v Indiji in na Kitajskem), je starost prinašala visok status. Starostnikom so pripisovali lastnosti, kot sta npr. modrost in izkušnost. V družbah, ki so visoko cenile tradicijo, so bili varuhi tradicije in zato glavni nosilci pomembnih družbenih odločitev.

V modernih družbah, ki slavijo mladost, vitalnost in privlačno zunanost, je položaj starejših ljudi slabši, na njihove izkušnje se pogosto gleda kot na nekaj zastarelega. Starejši ljudje imajo v družbi nižji status, manjšo družbeno moč in nižje dohodke. Nanje se pogosto gleda kot na breme: raziskava Evrobarometra je npr. pokazala, da v Sloveniji četrtina ljudi meni, da so starostniki breme družbe.

Slabšega statusa nimajo samo starejši od 65 let; v slabšem položaju so tudi starejši delavci in delavke, saj so pogostejše obravnavani kot manj sposobni. Neredko se med merili za zaposlovanje pojavlja tudi zahteva o zaželeni starosti (mladosti), starost pa se uporablja tudi kot argument, zakaj naj bi koga odstranili ali premestili z določenega delovnega mesta (npr. zamenjavanje starejših menedžerjev z mlajšimi). Med brezposelnimi narašča število starejših od 50 let, čeprav hkrati narašča brezposelnost tudi med mladimi (15–29 let).

V modernih družbah starost torej ni visoko vrednotena, prej nasprotno. Tudi ekonomsko stanje starejših se navadno poslabša. Prejemki po upokojitvi so namreč manjši, kot so bili v delovno aktivnem obdobju. V Sloveniji se zmanjšuje razmerje med povprečno neto plačo in povprečno pokojnino od 1992 naprej. Tako je znašala povprečna pokojnina leta 1992 71 % povprečne plače, leta 2007 pa 61,5 % povprečne plače.

Prav tako se večja stopnja tveganja revščine oziroma delež revnih med starejšimi. Leta 1997 je bila stopnja tveganja revščine starejših za 19 % višja od stopnje tveganja vseh oseb, leta 2005 pa je bila večja že za 43 %. Tveganju revščine so veliko bolj izpostavljene starejše ženske (22,9 % v primerjavi z 11,1 % moških).

Čeprav je status starejših v primerjavi z mlajšimi nižji glede ugleda in ekonomskega stanja, pa se z večanjem deleža te populacije povečuje njihova politična moč in možnost vplivanja na pomembne družbene probleme (npr. upokojenska politična stranka in upokojenska interesna združenja).

SPREMINJANJE DRUŽBENE SLOJEVITOSTI V SODOBNIH DRUŽBAH

Po 2. svetovni vojni je razvoj znanosti in tehnologije povzročil širitev industrializacije v vseh državah, tudi v t. i. tretjem svetu. Odpirala so se nova delovna mesta. Dobrine, ki so si jih nekoč lahko privoščili samo nekateri, so v gospodarsko razvitejših delih Evrope, Severne Amerike itd. postale del množične potrošnje. Globalizacija je povečala moč nadnacionalnih gospodarskih družb in pomen mednarodne konkurence. Razpad socialističnih sistemov v vzhodnoevropskih državah konec 80. in v začetku 90. let 20. stoletja je povzročil burne družbene spremembe in ustvarjanje novih razredov v teh družbah.

Vse to je povzročalo temeljite spremembe v družbeni strukturi in družbeni slojevitosti posameznih družb. Dolga stalna rast gospodarstva in dobičkov ter izboljševanje življenjskega standarda v razvitih modernih družbah sta postavljala pod vprašaj tudi razredno slojevitost, raziskave o mobilnosti so kazale na povečanje mobilnosti navzgor, govorilo se je o koncu razredov. Veljalo je, da bolj ko so družbe gospodarsko razvite, bolj se zmanjšujejo dohodkovne neenakosti.

Za čas po 2. svetovni vojni je bilo značilno, da se je zmanjševal delež kmečkega prebivalstva in povečeval delež zaposlenih v industriji, v zadnjih desetletjih pa so se začele **zmanjševati zaposlitve v industriji**. Razvoj znanosti in tehnologije je zmanjševal potrebe po ročnih (manualnih) delavcih in delavkah, ki so tvorili tradicionalni delavski razred. Tako so v prvih desetletjih po 2. svetovni vojni posebej bolj kvalificirani delavci lahko računali na razmeroma visoke plače in stalno zaposlitev, že od 80., še posebej pa v 90. letih 20. stoletja pa so se njihovi dohodki začeli relativno zmanjševati zaradi konkurence poceni delovne sile v gospodarsko manj razvitih državah.

Tehnološke spremembe, ki so neposredno zmanjševale zaposlenost v industriji, so posredno omogočale odpiranje **novih delovnih mest v storitvenih dejavnostih**. Seveda vsa delovna mesta v storitvenih dejavnostih niso prinašala višjih dohodkov, čeprav so raziskave mobilnosti prav na račun prehajanja v storitvene, tj. nemanualne dejavnosti kazale na večjo mobilnost navzgor. Zlasti to velja za t. i. nižji srednji razred, v katerega bi lahko šteli trgovce in trgovke, nižje uradnike in uradnice, pisarniško osebje itd. Neredko so njihovi dohodki celo zaostajali za dohodki visoko kvalificiranih manualnih delavk in delavcev. Kljub temu so dolgo časa ohranili nekaj prednosti pred njimi predvsem v ugledu, boljšem delovnem okolju, večji varnosti zaposlitve.

Zelo se je povečalo tudi število intelektualnih oziroma **profesionalnih poklicev** (profesij), za katere je potrebna visoka izobrazba. Tehnološki razvoj je zahteval razvoj tehničnih poklicev, povečevanje podjetij je ustvarilo potrebo po večjem številu upravljavskih poklicev, socialna država pa je z uvajanjem množičnega izobraževanja, javnega zdravstvenega in socialnega sistema povzročila naraščanje zaposlenih na teh področjih.

Ti poklici uživajo precejšen ugled v družbi, visoko varnost zaposlitve, nadpovprečne dohodke in omogočajo veliko mero samoiniciativnosti in avtonomnosti, napredovanje na delovnem mestu ter druge ugodnosti: možnost dodatnega izobraževanja, bolj avtonomno razporejanje delovnega časa, uporabo službenega avtomobila itd. So pa razlike tudi med njimi tako v ugledu kot moči in dohodkih. Velik del teh razlik izhaja iz možnosti nadzora vstopa v poklic (npr. zdravniki), monopolnega položaja (npr. notarji) – skratka iz njihove tržne situacije oziroma iz odnosa do avtoritete in nadzora dela.

Zaradi večje odprtosti družb in mednarodne konkurence je prišlo do prenosa proizvodnje industrijskih izdelkov iz bolj razvitih držav v manj razvite. Delež tradicionalnih industrijskih delavcev v gospodarsko razvitih državah se je začel zmanjševati, zato nekateri govorijo tudi o **postindustrijski** družbi, ključno gibalno večje produktivnosti so postale raziskave, inovacije in znanje, razvite družbe proizvajajo čedalje manj materialnih in čedalje več intelektualnih proizvodov, v vseh družbah se je še posebej v 90. letih 20. stoletja razširilo terciarno izobraževanje, zato govorimo tudi o **družbi znanja**.

Vse te spremembe so vplivale na strukturo poklicev, oblike zaposlitev in tržno situacijo različnih slojev v gospodarsko razvitih družbah. Še posebej so prizadele nekvalificirane in polkvalificirane delavke in delavce. Ti pogosto prvi izgubijo zaposlitev in imajo zelo malo možnosti, da bi jo ponovno dobili, pa ne samo v obdobjih kriz, ampak tudi v obdobjih gospodarske rasti. Nižje kvalificirani delavci in delavke ne morejo več računati na dobre dohodke, tudi če obdržijo zaposlitev. Bistveno je porasel delež zaposlitev z nizkimi dohodki.

Spremembe so prizadele tudi nemanualne in profesionalne delavce. Moderne družbe zahtevajo izobražene, prilagodljive in iznajdljive delavce. Uvajati so se začele **fleksibilne** oblike zaposlovanja. To pomeni, da se od zaposlenih pričakuje kakovostna izobrazba, zaposlenost le za določen čas in sposobnost prilagajanja različnim zaposlitvam, zaradi mednarodne konkurence tudi za nižje dohodke. Povečalo se je število t. i. **prekernih** delavcev in delavk, tj. delavcev in delavk z nestalnimi, negotovimi zaposlitvami, brez zaščite na delovnem mestu, brez odpravnine ob izgubi zaposlitve itd. Nemanualni in profesionalni delavci in delavke so izpostavljeni takšnim oblikam zaposlitve še celo bolj kot industrijski delavci. Novinarji so npr. tipični intelektualni postindustrijski delavci, ki so nadpovprečno zaposleni za določen čas, so honorarni sodelavci, ki dejansko ves čas delajo, vendar nimajo sklenjenih pogodb o zaposlitvi in delajo kot svobodni novinarji za nizke honorarje brez socialne varnosti. Veliko zaposlitev za določen čas je tudi na področju izobraževanja.

Ob krizah je zaposlene za določen čas tudi najlažje odpustiti brez kakršnih koli stroškov. Posebej so takšnim zaposlitvam izpostavljeni mladi delavci, med njimi še posebej ženske. V Sloveniji je zaposlenih za določen čas 16,9 % vseh zaposlenih. V 2. četrtletju leta 2009 je bilo med mladimi začasno zaposlenih kar 67 % žensk in 60,1 % moških (najvišji delež v EU).

Začasne zaposlitve imajo pogosto negativne posledice tako za delo, ki ga ljudje opravljajo, kot tudi za njihovo zdravje in osebno življenje. Raziskave kažejo na veliko povezanost med negotovimi zaposlitvami in slabim zdravjem. Ko življenje postane le serija zaposlitev, je težko zagotavljati dolgoročne cilje, tesne družbene vezi in zaupanje. Po raziskavi Evropske fundacije za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer je Slovenija država z največjo intenzivnostjo dela, z najvišjo odsotnostjo zaradi bolezni, daleč nad povprečjem pa je tudi vpliv dela na zdravje.

Velike spremembe se kažejo tudi na področju **kapitala**. Več generacijam lastnikov (in dedičem) velikega premoženja skozi več generacij so se priključili novoobogateli, predvsem s področja informacijske tehnologije in medijev, najpomembnejši del pa predstavljajo finančni kapitalisti, saj je finančno premoženje raslo hitreje kot družbeni bruto proizvod. Čeprav je zadnja kriza prizadela tudi lastnike kapitala, se je razmerje med delom in kapitalom spremenilo v korist kapitala. Delež dela v družbenem bruto proizvodu, ki je bil pred 30 leti 75-odstoten, se je skrčil na 68 %, v Veliki Britaniji ima npr. 1 % najbogatejših poseduje 75 % delnic, 10 % najbogatejših pa polovico celotnega bogastva. V vseh razvitih državah se je neenakost povečala. V Sloveniji je neenakost med manjšimi v EU.

REVŠČINA

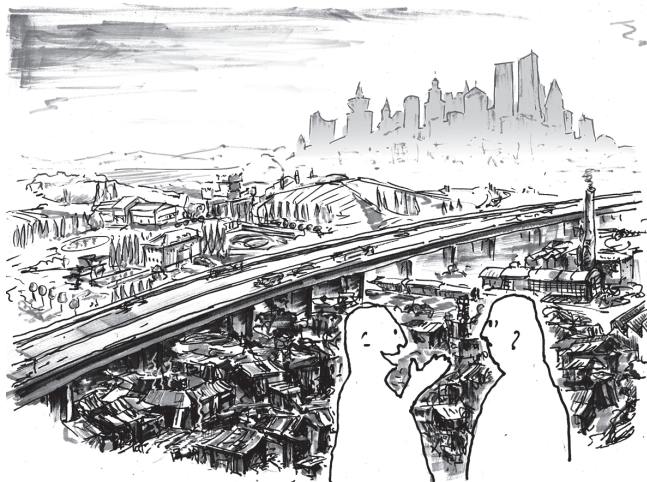
ABSOLUTNA IN RELATIVNA REVŠČINA

Niti hiter razvoj znanosti in tehnologije, povečanje kmetijske proizvodnje, niti povečevanje produktivnosti ali rast družbenega bruto proizvoda niso mogli odpraviti revščine. Čeprav ob revščini najprej pomislimo na manj razvite države, je ni uspelo odpraviti niti gospodarsko razvitemu svetu. Še več, revščina se je začela povečevati tudi tu.

Kaj je revščina? Kdo je reven? Čeprav se vprašanji mogoče zdita smešni, saj odgovor nanju res ne bi smel biti težaven, pa ni enotne definicije revščine, prav tako ne razlage, kaj je vzrok zanjo.

Revščino lahko povežemo z nezmožnostjo zadovoljevanja temeljnih potreb, kar ogroža zdravje in življenje ljudi. Med te temeljne potrebe lahko zagotovo uvrstimo potrebe po hrani, obleki in bivališču. Kdor nima dovolj virov, da bi zadovoljil te potrebe, in je zato ogrožen njegov fizični obstoj, je absolutno reven. Glede na to govorimo o **absolutni revščini**. Vendar je merila zanjo, tj. koliko hrane, kakšno bivališče, koliko in kakšnih oblačil itd., ki bi veljala za vse družbe, težko opredeliti. Potrebe po hrani so različne glede na dejavnosti, ki jih ljudje opravljajo. Ljudje, ki opravljajo težko fizično delo, potrebujejo drugačne količine in sestavo hrane od tistih, ki opravljajo umsko delo; kaj in kakšno je ustrezno bivališče, je odvisno tudi od klimatskih razmer (npr. potrebe po ogrevanju); potrebe po higieni v gosto naseljenih mestnih predelih so drugačne kot v agrarnih družbah. Tudi če sprejmemo trditev, da so zadostna hrana, bivališče in obleka ločnica med revnimi in tistimi, ki to niso, je enotna merila težko postaviti.

Težko je tudi trditi, da nekdo, ki ima bivališče, dovolj hrane in obleke, ni več reven, ker pač njegovo fizično preživetje ni ogroženo. Spomnimo se, da so potrebe kulturno pogojene in se razlikujejo med družbami in znotraj družb. Kar je v neki družbi opredeljeno kot temeljna potreba, je lahko v drugi luksuz. V modernih družbah se npr. pojmuje kot samoumevna tekoča voda v stanovanju, možnost nakupa sadja in zelenjave, dostopnost do zdravstvenih storitev, izobraževanja itd. Ta premislek nas vodi k drugi opredelitvi

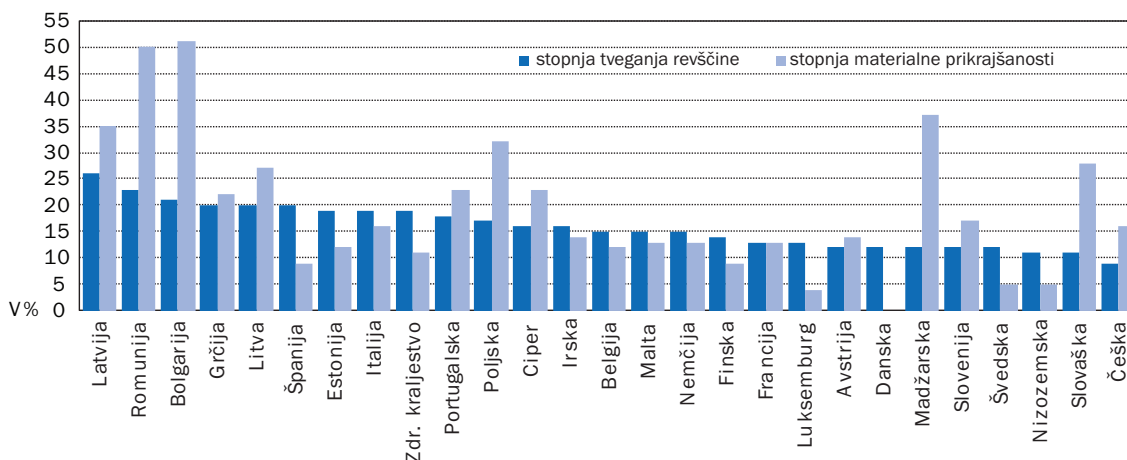
— *Bogastvo naše dežele je v raznolikostih.*

revščine, ki ji pravimo **relativna revščina**. O njej govorimo pri posameznikih in posameznicah, ki nimajo dovolj virov, da bi si zagotovili dobrine in storitve, ki so v določeni družbi, v določenem času, glede na določeno gospodarsko razvitost dojete kot samoumevne; ne morejo si zagotoviti vsaj minimalno družbeno sprejemljivega načina življenja.

Vendar se tudi pri opredeljevanju relativne revščine srečujemo z vprašanjem, kako opredeliti družbeno sprejemljiv način življenja. Ta opredelitev je vedno rezultat družbene konvencije, političnih razmerij itd., upoštevati moramo tudi različne življenjske sloge (npr. vegetarijanci ne kupujejo mesa, vendar to ne more biti kazalec pomanjkanja; da v nedeljo ne obiskuješ lokalov, je lahko posledica izbire posameznikov in posameznic in ne socialne prikrajšanosti itd.).

Pri ugotavljanju deleža revnih v neki družbi oziroma državi ali določanju meje revščine se pogosto uporablja delež dohodka, ki naj bi zagotavljal družbeno sprejemljiv način življenja. Uradne statistike v razvitih družbah računajo mejo revščine kot odstotek mediane dohodka v družbi (40 %, 50 % ali 60 %). Tako je bila npr. stopnja tveganja revščine oziroma delež revnih v Sloveniji v letu 2007 11,5 %. (Socialni razgledi 2008, 2009), kar uvršča Slovenijo med države z najmanjšo stopnjo tveganja revščine v EU. Vendar je pri tem treba upoštevati tudi ukrepe socialne države (različne denarne pomoči, otroški dodatki itd.); brez teh bi bilo v Sloveniji 23,1 % revnih.

Stopnje tveganja revščine (delež relativno revnih) v državah EU-27 v letu 2008

http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2010/por_s2010.pdf

Naloga

Poskušajte razložiti, kaj vpliva na stopnjo tveganja revščine.

Relativna revščina vključuje tudi socialno in kulturno pomanjkanje, ki revnim ljudem preprečujeta, da bi se vključevali v družbo in pomembne družbene dejavnosti. To lahko pripelje do **socialne izključenosti**. To pomeni, da je človek izključen iz vsakdanjih življenjskih obrazcev, običajev in dejavnosti, kar zmanjšuje možnost izhoda iz revščine. Če človek nima

npr. telefona, je izključen iz možnosti komuniciranja s prijatelji, družino, sosedi in širšo skupnostjo. Revni se soočajo tudi z družbeno nemočjo, ki jim še dodatno otežuje izhod iz revščine. Še več, pogosto so podvrženi zaznamovanosti, predsodkom in negativnim stereotipom.

TEORIJE (RAZLAGE) REVŠČINE

Če je težko opredeliti, kaj je revščina in kdo je reven, je še težje razložiti, zakaj do revščine prihaja.

Revščina je bila predmet študij že ob samem razvoju sociologije. Herbert Spencer je vzrok za revščino videl v »malopridnem življenju« rebežev, ki se vdajajo promiskuiteti, pijančevanju, brezdelnosti in kriminalu. Opiral se je na evlucijske ideje Charlesa Darwina in menil, da veljajo podobne zakonitosti tudi v družbi. Tako je bil Spencer tisti, ki je oblikoval izrek »preživijo najsposobnejši«, in ne Charles Darwin (Haralambos, M. in M. Holborn, 1999). Zato mora družba omogočiti, da najboljši tudi imajo več. Če bi država podpirala rebeže, bi to po njegovem mnenju negativno vplivalo na njen razvoj, saj potem ljudje ne bi bili več pripravljeni delati in bi se raje vdajali lagodnemu življenju in lenobi.

- Ali menite, da so takšna prepričanja v naši družbi še vedno prisotna? Koliko se strinjate z njimi?

V grobem lahko razdelimo različne razlage revščine na tiste, ki iščejo vzroke v **rebežih samih**, in tiste, ki iščejo vzroke v **organizaciji družbe**.

Med prvimi je teorija o kulturi oziroma **subkulturi revščine**. Teorija trdi, da revni izoblikujejo posebne življenjske vzorce, vrednote in norme, ki tvorijo specifično subkulturo. Ta se prenaša iz generacije v generacijo, kar preprečuje, da bi izstopili iz kroga revščine.

Za (sub)kulturo revščine naj bi bili značilni vdanost v usodo, občutek nemoči, odvisnosti in manjvrednosti. Revni niso usmerjeni v trdo delo, varčevanje, dolgotrajen študij, ampak v trenutno zadovoljevanje potreb, denar porabijo sproti in hitro izstopijo iz šolskega sistema. Njihove ambicije so nizke, tudi svojih otrok ne spodbujajo, da bi razvili višje ambicije in pričakovanja. Visok je delež ločitev zakonov, veliko je mater samohranilk. Ne vključujejo se v politične stranke, sindikate in druge institucije.

Teorija situacijske prisile nasprotuje teoriji o (sub)kulturi revščine, saj meni, da je ravnanje revnih bolj posledica situacije, v kateri so, kot pa kulture oziroma subkulture revnih. Revni ne varčujejo zato, ker nimajo česa privarčevati ali pa so njihovi prihranki premajhni za bistveno izboljšanje položaja. Do dela imajo negativen odnos, ker so dela, ki jih opravljajo, slabo plačana, rutinska, brez ugleda in brez možnosti napredovanja. To so pravi vzroki, da živijo iz dneva v dan, ne pa posebne vrednote in norme v njihovi subkulturi.

Med razlagami, ki iščejo vzroke v organizaciji družbe, moramo omeniti **konfliktne teorije**. Predstavniki konfliktnih teorij menijo, da je revščina družbeni problem, ki izhaja iz družbene slojevitosti. Je nujen proizvod kapitalistične proizvodnje in pogoj za bogastvo drugih. Revnim predvsem primanjkuje priložnosti in ne sposobnosti in ambicioznosti. Poleg tega revni ne oblikujejo svojih političnih organizacij in sindikatov in zato nimajo nikogar, ki bi zastopal njihove interese. Zagovarjanje lastnih interesov pa še preprečuje stigmatizacija.

Med razlagami, ki iščejo vzroke v organizaciji družbe, najdemo tudi take, ki pojasnjujejo, da je revščina **družbeno funkcionalna**. Razlogov za to naj bi bilo več.

- V vsaki družbi obstajajo slabo plačana in nizko vrednotena dela. Funkcionalnost revščine je v tem, da priskrbi ljudi, ki so primorani opravljati takšna dela.
- Revščina ustvarja delovna mesta, ki se ukvarjajo z revnimi ali ščitijo druge ljudi pred njimi, kar imenujejo industrija revščine. V to industrijo vključujejo policaje, socialne delavce, psihiatre, zdravnike, uradnike, in to ne glede na njihove nesebične namene.
- Revni lahko služijo za opravičevanje prevladujočih norm in vrednot. Zagovorniki vrednot trdega dela, varčnosti, poštenosti, monogamije itd. potrebujejo nekoga, ki ga lahko obtožujejo lenobe, zapravljalivosti, nepoštenosti in razuzdanosti. Prav zato so revni primeren grešni kozel.

Revščina ne ogroža vseh ljudi enako. Čeprav se vzorci revščine spreminjajo, so nekatere skupine ljudi bolj ogrožene kot druge.

Ugotavljali smo že, da so stopnje tveganja revščine pri **starostnikih**, še posebej med ženskami in v gospodinjstvih, kjer so samo upokojenci, višje. Večje stopnje tveganja revščine so tudi med **ženskami**, ker so nadpovprečno zastopane na nižjih delovnih mestih, med zaposlenimi za določen čas, med zaposlenimi za krajši delovni čas in med brezposelnimi.

Revščina je povezana tudi z **etnično pripadnostjo** in migracijami. V ZDA je stopnja tveganja revščine večja pri Afro-Američanih in priseljencih iz Latinske Amerike, pri nas so med revnimi nadpovprečno zastopani Romi. Tudi v prvi in drugi generaciji migrantov je nevarnost za revščino večja (npr. med Turki v Nemčiji, Albanci v Italiji, Alžirci v Franciji itd.).

Največji stopnji tveganja revščine so izpostavljeni **dolgotrajno brezposelni** in **zaposleni v negotovih fleksibilnih zaposlitvah** oziroma zaposlitvah za krajši delovni čas. Med temi je največ mladih (predvsem mladih žensk) in starejših delavk in delavcev ter **manj izobraženih**.

Revščina je povezana z družbeno neenakostjo, vendar tudi z družbenim sistemom in sistemom socialne države. Visoko razvite moderne države se namreč precej razlikujejo glede vpliva, ki ga ima država oziroma politika na zmanjševanje revščine. Za ZDA in Veliko Britanijo je značilen manjši vpliv države na zmanjševanje revščine; v mnogih drugih evropskih državah je ta vpliv večji. Omenjali smo že, da se v Sloveniji zaradi delovanja socialne države delež revnih zmanjša s 23 % na 11 %.

1. Ali vse razlike med ljudmi že pomenijo tudi družbeno neenakost?
2. Razložite, kaj je družbena neenakost, in njeno povezanost z družbeno slojevitostjo.
3. Analizirajte temeljne dimenzije družbenega statusa.
4. Navedite in razložite nekaj primerov statusne neskladnosti.
5. Pojasnite, kako lahko posamezniki in posameznice zavzamejo v družbi določen status?
6. Razmislite o statusu svojih staršev, starih staršev, mogoče tudi še starejših generacij (če so vam znani podatki o tem), pa tudi o tem, kakšen status lahko sami pričakujete v prihodnosti. Ali ugotavljate kakšne spremembe? Kaj je vplivalo nanje (če ste jih ugotovili)? Kateri dejavniki so bili pomembni pri zavzemanju statusa prej omenjenih ljudi, ki ste jih preučili?
7. Zakaj je potrebno legitimiziranje družbenih neenakosti oziroma slojevitosti? Primerjajte različne načine legitimiziranja.
8. Primerjajte Marxovo in Webrovo teorijo družbene neenakosti oziroma slojevitosti. Presodite in utemeljite, s katero bi lahko bolje razložili družbeno slojevitost sodobnih družb, npr. slovenske.
9. Razložite družbeno slojevitost s pomočjo konceptov kulturnega kapitala in socialnih omrežij.
10. Pojasnite družbeno mobilnost v sodobnih družbah.
11. Razložite razliko med družbenim in biološkim spolom.
12. Razpravljajte o vplivu spola na družbeni status posameznikov in posameznic.
13. Kako etnična pripadnost vpliva na status posameznice ali posameznika v družbi?
14. Pojasnite položaj starostnikov v sodobnih družbah.
15. Razpravljajte o problemih pri opredeljevanju revščine.
16. Katere kategorije ljudi imajo najvišjo stopnjo tveganja revščine? Zakaj?